

103.6 100.3 radeenne collective

bidde a schwie'r zeek van deser strom

d'fisch. van de leef. jeugnd van de Weltkrich

Sonnenburg / Blauk 2

Min luten van onseren virecter Sendung inwat d'zueltklaus ^{van} ~~van~~ Sonnenburg geschwat
a waren bis nu d'Fro kom : Wi' kummen ^{for} Lefebnergen an dese freetlecke Prinsing.

Am Lief van onsen regelmäsiige Sendungen inwat d'fisch. van de leef. jeugnd van
de Weltkrich hute mi erzelt wi' et von Lefebnergen von der obberkreten Anzeigung von
de jeugpang 1920 bis 1927 kum.

derjeingt Strick 30 August 1942

der inlt 18 Oktober 1942 Lefebnerge jange d'zelaich
mek gangen

bi der inlt felegurheit inimgelast

(mek me'gerich gangen

van de Meegris d'Thmeri blauche

am Land verstopf

erwöset - verroden

Prinsing

kondamniert

upfang mei licht strofen

amr zueltklaus 10 bis 20 jaer wenn de

Krich erwer.

Fis ~~bi~~ d'zeek ze inwat bröcken bis zum Enn van Krich wenn also bi strofen sollen
upfänken van Moorlogeren.

des Moorlogeren luchen ~~an~~ van deenologeren an ok meck Lefebnergen Erwöset also
van Nord-Westen van Deutschland.

d'Wuert Moorlogeren peck et wem : bi an vimm Krich a besonmerk am Krich
~~Amr~~ ^{Torf} geseck pin. ~~Amr~~ ^{Torf} fi de ferdredem ze verbermen oder och ^{for} ze lefen.

Es mer also den Iwertlick inwat der Logere mecken a bene Murek.

D'Emsland- oder Moorlager

Am Fall vum Emsland gouw eng ganz Region zum Begrëff vum nationalsozialisteschen Lager. An der Zäit vu 1933 bis 1938 wor lanscht d'hollänesch Grenz, zwëschen Papenburg am Norden an der Groufschaft Bentheim am Süden, ee System vu 15 Lager mat villen Aussekommandos entstan. Déi Lager haten dräi verschidde Funktiounen:

1. ^{sollen et} KZ: D'Lageren Börpermoor a Neusustrum (1933-1934) an Esterwegen (1933-1936). Van 1943-1945 woren d'Lageren Versen, Groß-Hesepe a Dalum ën Aussekommando vum KZ Neuen-gamme.
2. Kriichsgefaangenlager (1939-1945): vu 1941 un besonnësch Prisonnéier aus der Sowjetunioun. D'Kriichsgefaangelager woren: VI-Oberlangen (Lathen), VIII-Wesuwe (Haren), IX-Versen (Meppen), X-Fullen (Meppen), XI-Groß-Hesepe (Geeste), XII-Dalum (Geeste), XIII-Wietmarschen (Wietmarschen/Grafschaft Bentheim), XIV-Bathorn (Hoogstede/Grafschaft Bentheim), XV-Alexisdorf (Ringe/Grafschaft Bentheim). Dës Lageren ënnerstongen dem Oberkommando der Wehrmacht (OKW).
3. Strafvollzugslager (klasséiert als Zuchthaus): am ganzen 6 Lageren (Lager I, II, III, IV, V a VII) ^{hivun} vu 1934-1945 ënnert der Opsicht vun der Justizverwaltung. Niewënt anere Prisonnéier koumen vun 1939 un ëmmer méi verurteilt Wehrmachtsangehörige a vu 1940 un ëmmer méi Ausländer, dorënner déi Spezialgrupp "NN-Häftlinge", an d'Lageren Esterwegen a Börpermoor. Zentralverwaltung vun den Strafvollzugslager wor zou Papenburg. D'Prisonnéier sin an der Regel iwwert d'Haftanstalt Lingen verdeelt gin.

An den Emslandlager och nach Moorlager genannt woren wéinegstens 70 000 Prisonnéier agespaart. An den KZ a Stroofofgefaangenenlageren konnt den Doud vu 2 378 Persounen beluecht gin.

No enger Meldung vum 1. November 1944 soutzen deemols 99 Lëtzebuerger an den Lageren I, II, III, IV, V a VII. Et woren dat alles Militärstroofofgefaangen, déi bal all wéinst "Desertioun" verurteilt woren, an deenen hir Prisonszäit éreischt nom Kriich ufänke sollt. D'Lëtzebuerger sin warscheinlech all am November 1944 an d'Zuchthaus Sonnenburg ver lecht gin.

Den 24. August 1944 sin ~~an Lingen/Schepisdorf dräi lëtzebuerger Jongen als Geiselen fir d'Erschéissong vum Ortsgruppenleiter Alfons CALMES zou Jonglénster duerch zwee lëtzebuerger Deserteure higericht gin.~~

D'Lëtzebuerger soussen alleguërten an den sechs Stroofofgefaangenenlageren, an zwar:

- I - Börpermoor (Nordhümmeling)
Éischt Lager am Emsland.
Juni 1933-Mee 1934: KZ-Lager.
1934-1945: Strafgefangenenlager, hei soutzen 23 lëtzebuerger Jongen.
September 1944-Abrél 1945: Wehrmacht-Untersuchungshäftlinge.
März 1945: Zousätzlech méi ewéi 900 NN-Prisonnéier aus dem Lager III-Esterwegen-Süd.
22. APRÉL 1945: Liberatioun duerch d'Engländer. *Macht + Rebel*

- II - Aschendorfermoor (Papenburg)
März 1935-Abrël 1945: Stroofgefaangelager.
Vum Juli 1937 un sin all politesch Prisonnéier aus dem Emsland do zesummebruecht gin.
Mai 1940-Abrël 1945: Lager fir Militärstroofgefaangenen, dorënner 53 lëtzebuenger Jongen.
12.-18. Abrël 1945: Massaker vun ongeféier 350 Prisonnéier. Haaptschëllegen wor den falsche Hauptmann Willi HEROLD (19 Joër).
20. Abrël 1945: Libération duerch d'Engländer.
- III - Brual-Rhede (Rhede)
Gebaut am Hierscht 1933.
Mai 1934-Abrël 1945: Stroofgefaangenenlager. Vu 1939 un koumen ëmmer méi Militärstroofgefaangen dohin, dorënner wor ee lëtzebuenger Jong.
Ufang Abrël 1945; Evakuatioun a Richtung Lager II.
- IV - Walchum (Dörpen)
Vun 1935 un hei d'Wachmannschaften ausgebilt gin.
Aprël 1935-1944: Stroofgefaangenenlager, dorënner 15 lëtzebuenger Jongen.
Enn 1944: Evakuatioun vum Lager bis op ee kleng Kommando.
- V - Neusustrum (Lathen)
September 1933-Abrël 1934: KZ-Lager.
Mee 1934-Abrël 1945: Stroofgefaangenenlager, dorënner ee gréissere Grupp Homosexueller. Am Lager soutzen och 9 lëtzebuenger Jongen.
Vom Juli 1940 koumen polnësch a kleng Gruppe jiddësch Prisonnéier dohinnen.
Ufangs Abrël 1945: Evakuatioun a Richtung Lager II.
- VII - Esterwegen (Nordhümling)
Juli 1933-September 1936: KZ-Lager. Déi lëscht c... éier 1000 Prisonnéier koumen no Sachsenhausen, fir do... ze bauen.
September 1936-Enn 1936: RAD-Lager.
Januar 1937-Abrël 1945: Stroofgefaangenenlager, dorënner 20 lëtzebuenger Jongen.
Mee 1943-März 1944: D'Lager Esterwegen-Süd fonctionnéiert fir "NN-Häftlinge" hauptsächlech aus Belgien.
Enn März 1945: Todesmarsch vun 400 "politisch unzuverlässigen" Prisonnéier aus de Lageren I-V a VII vun Esterwegen no Werlte an zeréck.
Ugangs Abrël 1945: Evakuatioun a Richtung Lager I.

Am Kriich sin och nach zwee grouss "Sonderkommandos" éntstanen:

- De "Kommando X-West" (1800 Prisonnéier), de beim Bau vu Stroossen a Fortifikatiounen a Nordfrankreich an op den engleschen Kanalinselen agesat wor.
- De "Kommando Nord" mat ongeféier 2700 Prisonnéier, deen an Nordnorwegen Transportaarbéchten fir d'Wehrmacht gemacht huet (Wikingereinsatz).

Systematesch gouw an allen Lageren eng Atmosphär vum Angscht geschaaften, fir esou de Widerstand vun de Prisonnéier zu briéchen. Dozou koumen schwéier Arbécht besonnesch an de Moueren (12 Stonnen pro Daag), wéineg ze essen, haart Stroofen an Mëssnandlo:

gen. Et kann een also roueg unholl, dass den Openthalt an den Ems-
landlager eng geplangte "erschwerte Haft" bedeil huet.

Xxl

Desk waren also Lageren am ~~Est~~ Emsland wo lefelmenger Repetitorien
vervolleecht gi waren en abendbank dass de Krod sollt erwer sin an dann
wären sprichk hin thopen upangen zu diene nie veruntecht waren. Es w' mir
sowen do d' Verhältniss an dese Lageren beschriwen hun, haben awer d' Prinsen
dennadde geschlecht dass des Prinsene'ert schon u kranklechen, an Emmerierung
u Schwachleech gestuerwe wäeren di de lieg für sie do wär.

Den unse nächster Sendung, dann der lechh Episode vum Colvaine von
dese liegk prufen der an der Anzucht von 30 h of der 31 januar 1944 durch
en SS Kommando mit 819 anse Prinsene'ert erschlon fowwen.